

PRAISTORIJSKO BAKARNO ORUĐE NA TERITORIJI SRBIJE

Dragana Antonović

SANU, Arheološki institut, Beograd

Na teritoriji Srbije do sada je zabeleženo oko 400 primeraka praistorijskog bakarnog oruđa i oružja. Pored njih tu su i ukrasni predmeti, zastupljeni u znatno manjem broju, ali relativno brojni, naročito u bronzanom dobu (na primer u bronzanodobnoj nekropoli u Mokrinu sav nakit je izrađen od bakra). Bakarno oruđe i oružje je bilo u upotrebi u dugom vremenskom rasponu – od kraja starije faze vinčanske kulture (kraj faze Vinča-Tordoš i Gradačka faza) pa sve do srednjeg bronzanog doba. Već krajem eneolita počinje da se pojavljuje bakar legiran malim količinama arsena, olova i kalaja, što ukazuje na pokušaje praistorijskih metalurga da poboljšaju tehničke mogućnosti bakra.

Analize su izvršene na oko 50 % primeraka praistorijskih bakarnih predmeta. Od toga je najveći broj urađen još pre pola veka, krajem pedesetih godina. U ovim starijim analizama dat je samo sastav metala, bez ozbiljnijeg ulaženja šta konstatovani sastav pokazuje, a pre svega kakav je tehnološki proces primenjen. Novije analize urađene su krajem osamdesetih godina 20. veka i cilj tih proučavanja bio je da se uporede nalazi ruda iz danas poznatih praistorijskih i savremenih rudnika sa metalnim predmetima kako bi se utvrdilo odakle je uzimana ruda za proizvodnju bakarnih predmeta. Cilj tih proučavanja nije bio, kao ni kod onih prethodnih, da otkriju tehnološki proces primenjen u proizvodnji proučavanih predmeta. Kada je reč o bronzanim predmetima, tu je situacija još gora nego kod predmeta od bakra. Nikada na ovim prostorima nisu vršena proučavanja o sastavu legure i da li on pokazuje neke teritorijalne, kulturne ili razlike po vrsti predmeta. Bronzani predmeti su znatno brojniji od bakarnih i predstavljaju ozbiljnu osnovu za proučavanje razvoja pune metalurgije na ovim prostorima. Bez obzira na sve urađene, ipak relativno brojne analize, za sada još nema odgovora na to kakva je bila primitivna tehnologija prerade bakarne rude i sam metalurški proces dobijanja metala za izradu bakarnih i kasnije bronzanih predmeta. O vrsti primenjenog metalurškog procesa naša arheologija se oslanja na istraživanja vršena u inostranstvu, na materijalu sa tih teritorija iako je na ovim našim prostorima ponikla najstarija metalurgija bakra u Evropi. Brojni su nalazi na teritoriji Srbije koji dokazuju rane početke prerade bakra. Nažalost, najveći broj njih, pre svega oruđe i oružje, pronalazeni su, širom Srbije, kao slučajni nalazi. Zato mnogi nalazi ne mogu da se povežu sa nekim od praistorijskih naselja, te se njihova kulturna pripadnost određuje samo na osnovu tipologije i tehnologije proizvodnje. Kako je tehnologija njihove izrade u najvećoj meri ostala, kao što je već rečeno, neistražena, kod nas je na snazi još uvek i skoro jedino samo tipološko vrednovanje metalnog materijala, što predstavlja relativno nepouzdanu metodu. Proučavanje bakarnih predmeta sa teritorije Srbije, pre svega tehnologije po kojoj su oni nastajali, predstavlja otvoreno polje i predpostavljam izazov za arheometalurge. Ovo bi trebalo da bude jedan od osnovnih i prioritarnih ciljeva u budućim arheometalurškim istraživanjima.